

BUITEN DE LIJNTJES

STAP VOOR STAP JE EIGEN DENKLAB

Voorwoord

Het Denklab is geen gewone bijeenkomst. Het is een plek waar geijkte paden verdwijnen en nieuwe wegen worden verkend. Een ruimte waarin je samen met collega's en experts duikt in actuele en uitdagende thema's. Waar je zonder rem mag brainstormen, buiten de lijntjes kleurt, en werkt aan ideeën die écht het verschil kunnen maken.

Of je nu barst van de ideeën of gewoon nieuwsgierig bent naar wat er ontstaat in zo'n vrije denkruimte – het Denklab daagt je uit om je horizon te verbreden. Je laat je verrassen, je inspireert én wordt geïnspireerd.

DenkLab is een werkwijze. Een manier van denken en doen die elke school kan verrijken en verfrissen. Daarom is besloten om deze aanpak tastbaar te maken in een werkboek: Buiten de lijntjes.

Maak jij je eigen DenkLab.

Succes en veel plezier!

Werkwijze DenkLab

In het onderwijs blijven we soms hangen in bekende denkpatronen. We kijken wéér naar hetzelfde thema, stellen wéér dezelfde vragen – en voor we het weten, kiezen we opnieuw voor de vertrouwde aanpak.

DenkLab wil dat doorbreken.

We nodigen je uit om radicaal nieuwsgierig te zijn. Om los te komen van het voorspelbare, en nieuwe invalshoeken te verkennen. Niet nog een keer *hoe het hoort*, maar juist: *wat als het anders kan?*

Met DenkLab duik je in thema's die ertoe doen – maar dan vanuit een frisse blik. Samen scherp je ideeën aan, laat je je verrassen door anderen, en zet je creatieve denkkraft om in concrete actie.

Gebruik de DenkLab-stappen als leidraad, of laat je inspireren door een uitgewerkt DenkLab-moment.

Durf te ontdekken. Durf te twijfelen. Durf het anders te doen.

Stap 1:

Bepaal wat je vraag en/of thema is.

Stap 2:

Kies een van de onderstaande activerende werkvormen om geïnspireerd te raken:

- Geef je vraag eens een kleur. Waarom kies je deze kleur? Waarom niet een andere kleur? Uit welke andere kleuren is deze kleur ontstaan?
- Teken je vraag of thema, je mag hierbij geen woorden gebruiken
- Maak van je thema of vraag 'Wat als' vragen bijvoorbeeld:
 - Wat als zwaartekracht morgen stopt?
 - Wat als we allemaal stoppen als docent?
 - Wat als morgen ons probleem niet meer zou bestaan, wat is er dan anders?

-
- Laat je inspireren door de bijgevoegde filmpjes:
 - Piper (<https://www.youtube.com/embed/KCf56Tb0CP8?feature=oembed>)
 - Alike (https://www.youtube.com/embed/PDHllyrfMI_U?feature=oembed)
 - Stel je vraag zoals je hem zou formuleren en keer nu je vraag om. Dus je normale vraag is 'Hoe maken we dit proces voor leerlingen en ouders makkelijker?' wordt dan 'Hoe maken we dit proces zo frustrerend mogelijk?' Verzamel alle antwoorden, probeer daarna te bedenken wat wenselijk is.
 - Kijk eens naar je probleem zoals het er mogelijk wel/niet is over 10 jaar. Wat valt je op? Wat is er gebeurd? Wat is er anders gegaan? Is het nog een probleem?
 - Kijk eens naar je vraag/thema door de ogen van:
 - Peuter
 - Bejaarde
 - Een tiener
 - Stand-up comedian
 - Toveraar
 - Leef je in. Transformeer jezelf naar deze personage. Praat dus anders, gebruik evt. attributen, etc.
 - Bespreek met elkaar het thema/vraag en tijdens dit gesprek mag het woord 'maar' niet gebruikt worden (dus ook niet, ja... maar).
 - Bespreek met elkaar het thema/vraag en versterk elkaars antwoord met de keer, het hoeft niet waarheidsgetrouw te blijven.

Stap 3:

We gaan nu vanuit het zelf creatief denken naar het vormgeven van het DenkLab. Bovenstaande werkvormen zou je kunnen gebruiken bij het starten van je DenkLab.

Het begint dus bij een prikkelende start. Kies hiervoor een werkvorm of activiteit die de deelnemers in een korte tijd uitdaagt om een olifantenpaadje te maken. De werkvorm moet energie opleveren en stimuleren buiten de lijntjes te gaan denken.

Denk hierbij niet alleen aan de werkvorm maar ook aan het tijdspad, eventueel gebruik van muziek of een andere omgeving.

Hierbij zou je ook ChatGPT kunnen vragen om inspiratie.

Stap 4:

In deze stap gaan we van chaos naar structuur. Stap 3 is het creëren van inspiratie en energie (chaos) naar stap 4, de kern van het thema of vraag.

Ga met de groep onderzoeken wat de rode draad is in de chaos.

Het is belangrijk om iedereen hierin te horen. Als organisatoren verzamel je alle input en wordt er nog niet gesproken in onmogelijkheden. Dit verzamelen kan op diverse manieren, door te werken met flappen, post-its, groepswork, wordcloud, etc.

Je gaat inventariseren wat er echt nodig is en wat zou wenselijk zijn.

Zet de ideeën die het meest 'Buiten de lijntjes' zijn op een aparte flap.

Stap 5:

In deze stap gaan we alle factoren die we bij stap 4 hebben verzameld gebruiken om te gaan bouwen naar een mogelijk concept voor het thema/vraag.

Start hierbij bij wat echt moet en nodig is. Blijf elke keer kijken naar de flap met de ideeën die buiten de lijntjes zijn. We willen een verrijking en niet een herhaling.

Ook in deze stap is alles nog mogelijk. 'Ja, maar' en 'dat is onmogelijk' komt nog niet aan de orde.

Stap 6:

Vanuit het mogelijke concept gaan we nu kijken wat we nodig hebben om dit te realiseren. Alles is hierbij mogelijk, ook als dit onmogelijk lijkt door systemen of processen. De structuur waarin we werken is niet leidend.

Noteer alle onderdelen die voor realisatie nodig zijn, denk hierbij ook weer breed en buiten de lijntjes. Noteer dit elk onderdeel afzonderlijk op een post-it om overzicht te houden.

Stap 7:

Dit is de stap van keuzes maken. Kijk naar wat er allemaal genoteerd is om het concept te realiseren.

- Welke post-it's vallen samen? Hoe zijn ze te clusteren?
- Welke post-it's geven belemmeringen aan?
 - Kunnen deze belemmeringen weggenomen worden om het toch te realiseren? Hoe? Zo niet, welke aanpassingen zijn mogelijk binnen de structuur om het concept, vorm te geven?
- Welke post-it's bieden juist kansen?

Plak de post-it's in drie kolommen -> Haalbaar – Kans – Belemmering

Stap 8:

In deze stap maken we een definitieve keuze, gebaseerd op wat we onderzocht hebben en weten, kiezen we dan voor het concept, geven we dit een kans? Of kiezen we voor structuur, wat past en haalbaar is?

Kiezen we voor 'buiten de lijntjes' (het concept) of kiezen we voor 'binnen de lijntjes' (de structuur/het systeem)?

Maak het stemmen visueel:

- Teken of plak een rechte lijn op de vloer
 - Aan het ene uiteinde: Het concept (Het onbekende, Buiten de lijntjes)
 - Aan het andere uiteinde: De huidige situatie (Het bekende, binnen de lijntjes)
- Leg het concept nogmaals voor, benadruk dat er een keus gemaakt moet worden tussen bekend en onbekend.
- Vraag alle deelnemers aan te geven om op de lijn te gaan staan, 100% het onbekende, 100% het bekende of ergens ertussen.
- Bespreek waarom enkele deelnemers staan, waar ze staan.
 - Wat hebben ze nodig om een stap verder richting het onbekende, het concept, te komen?
 - Noteer de antwoorden en bespreek of deze mogelijk al opgelost kunnen worden
 - Wat levert de keus voor het bekende op?
- Moet het concept worden aangepast zodat iedereen dit concept wil gaan testen in een pilot?

Stap 9:

De laatste ronde, gaan we het (evt. aangepaste) concept uitproberen of niet?
Alle deelnemers mogen maar 1 stem uitbrengen.

Meeste stemmen voor? -> Succes met het uitproberen!

Vorm met een aantal deelnemers die ambassadeur willen zijn voor het concept een werkgroep en maak direct een afspraak om samen te zitten.

Meeste stemmen tegen? -> Helaas, het concept was te ver buiten de lijntjes.

Het heeft alle deelnemers aan het denken gezet. Rond de bijeenkomst af.

Geef hierbij aan dat men altijd op dit DenkLab-moment terug mag komen.

Er is namelijk iets aangezet in het brein wat door blijft denken over dit concept.

Wie weet komt er alsnog een vervolg.

Tot slot

De 9 stappen die je zojuist hebt doorlopen, vormen geen vast pad maar een uitnodiging: een uitnodiging om je eigen denkkaders op te rekken, vertrouwde paden los te laten en met nieuwsgierigheid het onbekende te verkennen.

Buiten de lijntjes denken is geen kunstje — het is een houding.

Durf te twijfelen, te spelen, te vertragen én te versnellen. Want juist daar waar het ongemakkelijk wordt, ontstaat ruimte voor iets nieuws.

Of je nu kiest voor het grote gebaar of de kleine verschuiving: elke stap buiten de lijntjes is een stap richting vernieuwing.

Het organiseren van een DenkLab – ruimte maken voor het ongewone

Zoals gezegd is een DenkLab geen gewone bijeenkomst. Het is een vrije experimenteerruimte waarin mensen worden uitgedaagd om hun vaste denkpatronen los te laten. Geen vergadertafel vol notulen, maar een speelveld vol vragen, ideeën, onverwachte verbindingen en soms... chaos. En dat is precies de bedoeling.

Wat heb je nodig?

1. Een scherp thema

Een goed DenkLab begint met een prikkelend en relevant thema — liefst één waar nog geen kant-en-klaar antwoord op is.

Kies een thema dat schuurt, nieuwsgierig maakt en uitnodigt tot herdenken.

2. Creatieve materialen

Zorg voor een setting die creativiteit stimuleert:

- Grote vellen papier (flappen), post-its, stiften, tape
- Speelse werkvormkaarten of inspiratiebeelden
- Objecten of props die verwondering oproepen
- Muziek (achtergrond of activerend)

Visuele en zintuiglijke prikkels helpen deelnemers om los te komen van het 'gewone denken'.

3. Een ruimte die meebeweegt

De fysieke ruimte is cruciaal. Kies bij voorkeur voor:

- Een grote, open ruimte zonder vaste opstelling
- Mogelijkheid om te lopen, staan, zitten, hangen
- Licht, lucht en liefst iets wat de zintuigen prikkelt

Denk: een plek die voelt als 'niet-werk'. Want buiten de lijntjes denken begint vaak letterlijk buiten de vaste kaders. Zelfs binnen de school zijn deze ruimtes te vinden.

4. Begeleiders die lef en loslaten combineren

De mensen die het Denklab organiseren zijn zelf ook deelnemers aan het experiment. Ze:

- Denken zelf al buiten de lijntjes
- Waken over veiligheid én speelsheid
- Sturen op energie, niet op uitkomsten
- Durven verwarring te laten bestaan

Hun houding bepaalt of het lab een plek wordt van echte creatie of een 'andere vorm van vergaderen'.

→ Een Denklab is geen garantie voor kant-en-klare oplossingen. Wel is het een broedplek voor nieuwe perspectieven, onverwachte combinaties en beweging in taaie vraagstukken. Wie buiten de lijntjes wil denken, moet vooral één ding doen: **ruimte maken — in hoofd, tijd, en ruimte.**

Aan de slag

Buiten de lijntjes denken vraagt moed, nieuwsgierigheid en soms een beetje ontregeling. Het vraagt om ruimte — fysiek, mentaal en organisatorisch.

Met de stappen, werkvormen en tips in dit document heb je handvatten om die ruimte actief te creëren. Voor jezelf, voor je team, en voor je school.

Of je nu een DenkLab organiseert, een bestaande aanpak wil openbreken of gewoon een nieuw perspectief zoekt op een vastgeroest vraagstuk: je hebt nu iets in handen om beweging op gang te brengen.

In de bijlage vind je:

- Werkbladen die je direct kunt gebruiken om een DenkLab vorm te geven
- Twee uitgewerkte voorbeelden van DenkLabs, compleet met thema, werkvormen en opzet

Gebruik ze ter inspiratie, pas ze aan, speel ermee — en vergeet niet: echte vernieuwing begint vaak bij het durven stellen van een ongewone vraag.

Veel succes, en vooral: veel plezier in het onbekende.

Bijlage 1: Werkblad opzet DenkLab

Datum voorbereidingen:

Deelnemers:

Datum & Tijd DenkLab:

Locatie/Ruimte DenkLab:

Doelgroep DenkLab:

Stap 1:

Formuleer de vraag of het thema:

Stap 2:

Werkvorm om chaos te creëren:

Doel:

Tijdsduur:

Benodigde materialen:

Groepssamenstelling:

Stap 3:

Werkvorm om te structureren:

Doel:

Tijdsduur:

Benodigde materialen:

Groepssamenstelling:

Stap 4 t/m 9 worden vervolgens doorlopen zoals omschreven.
Bedenk hierbij goed hoe alle informatie verzameld gaat worden:

- individueel – tweetallen – groepjes
- Flappen – post-it's – Whiteboards – papier
- Wie heeft de leiding?

Tijdsduur per stap:

Benodigdheden per stap:

Groepssamenstelling:

Bijlage 2: Voorbeeld DenkLab

Thema: Taal, de eerste stap naar leren

Stap 2:

Enkele werkvormen om chaos te creëren:

Stellingen (om over te discussiëren)

1. "Taalvaardigheid bepaalt het schoolsucces meer dan intelligentie."
2. "Elke docent is ook een taaldocent, ongeacht het vak dat hij of zij geeft."
3. "Beeldmateriaal en praktische werkvormen kunnen taalbarrières grotendeels compenseren."
4. "Leerlingen met een taalachterstand moeten extra ondersteuning krijgen, ook in vakken zoals wiskunde en natuurkunde."
5. "Digitale hulpmiddelen (zoals vertaalapps en AI) maken taalvaardigheid minder belangrijk in het onderwijs."
6. "Dialect en straattaal moeten worden toegestaan in de klas om leerlingen te betrekken bij de lesstof."
7. "Ouders zijn medeverantwoordelijk voor de taalontwikkeling van hun kind en moeten hierop aangesproken worden."

Wat als je geen taal hebt?

- We laten deelnemers in tweetallen een instructie geven, maar zonder woorden (bijvoorbeeld een knoop leggen in een touw of een rekensom uitleggen).
- Bespreken hoe belangrijk taal is voor begrip en leren.

Taal door de bril van een leerling

- We geven deelnemers een tekst vol onbekende of verkeerd gespelde woorden (of een tekst in een vreemde taal) → voorbeeld zie hieronder
- Proberen de tekst te begrijpen en bespreken hoe dit voelt voor leerlingen met taalachterstanden.

Plek wa nepel fardu, eynk zoreb. Darna vukto mez.

Op straat zie je een groot bord: "Zerfum bliat onk?" Een pijl wijst naar links. Mensen lopen die kant op, maar jij weet niet zeker of je moet volgen. Misschien is het gevaarlijk. Misschien is het een waarschuwing.

Je loopt een winkel in. Op een rek staan doosjes met felle kleuren. "Dufram kelto 20% on vorlek."

Goedkoop? Duurder? Je kijkt om je heen, maar iedereen lijkt te begrijpen wat er staat—behalve jij.

Bij de kassa wijst de medewerker naar een bord:

"Vra neblom zutro belkan?"

Ze kijkt je vragend aan. Je voelt je wangen warm worden. Wat bedoelt ze? Moet je iets kiezen? Moet je ja of nee zeggen? Een rij mensen vormt zich achter je. Ongeduldig. Wachtend.

Je glimlacht onzeker en knikt.

Ze fronst. "Neplu storban?" vraagt ze nog een keer, nu iets luider.

Je voelt je hart sneller kloppen. Je wilt iets zeggen, maar welke woorden? Welke klanken? Je wijst maar gewoon naar het bord, hopen dat het antwoord goed is.

Ze zucht. Scant je spullen. Noemt een bedrag—maar de cijfers razen te snel voorbij. Je houdt een paar briefjes omhoog. Ze neemt er een. Misschien was het genoeg. Misschien niet.

Buiten adem loop je naar buiten.

Overall letters. Overall woorden. Maar jij bent alleen.

Stap 3:

Door de ervaring bij stap 2 is het belangrijk eerst zo dicht mogelijk bij de deelnemers te houden. De volgende vragen zijn interessant om te stellen om informatie op te halen waarmee je later vervolgstappen kunt maken:

- Welke taalvaardigheden zijn cruciaal bij jouw vakgebied?
- Op welke momenten in een les wordt taal een drempel voor leren, en hoe herken je dat bij leerlingen?
- Hoe helpt of belemmert vakspecifieke taal (jargon, vaktermen) de toegankelijkheid van je onderwijs?
- Hoe kun jij als docent taal toegankelijk(er) maken voor leerlingen met een taalachterstand of NT2-achtergrond?
- Wat vraagt het van jou als docent om taalbewuster te werken?
- Hoe zou je je lessen kunnen aanpassen om taal beter te ondersteunen, zonder in te leveren op inhoud?

Alle antwoorden kun je op post-its laten noteren en verzamelen op flappen. Samen zou er een clustering gemaakt kunnen worden, tijdens het bespreken van de antwoorden.

Stap 4 t/m 9 krijgen meer vorm door het gesprek wat gevoerd gaat worden n.a.v. de antwoorden bij stap 3.

Bijlage 3: Voorbeeld DenkLab

Thema: Is Chat je beste vriend of niet?

Stap 2:

Enkele werkvormen om chaos te creëren:

Stellingen (om over te discussiëren)

Stellingen op te hangen aan een waslijn lopend van 'Mee eens' naar 'Volledig Oneens'. De stellingen zorgen al voor een gesprek, het plaatsen zorgt voor het toekennen van waarden aan de stellingen of woorden die erin zitten.

1. "ChatGPT maakt leerlingen lui en vermindert hun kritisch denkvermogen."
2. "Docenten die ChatGPT niet omarmen, blijven achter in de toekomst van het onderwijs."
3. "Met ChatGPT kunnen leerlingen beter leren door gepersonaliseerde begeleiding."
4. "Als leerlingen ChatGPT gebruiken voor huiswerk, is dat valsspelen."
5. "ChatGPT is geen bedreiging, maar een kans om het onderwijs te verbeteren."
6. "ChatGPT kan docenten vervangen in bepaalde onderwijstaken."
7. "Schrijven met ChatGPT is hetzelfde als een rekenmachine gebruiken voor wiskunde."

De ChatGPT-battle

- Verdeel de groep in tweeën: één groep is vóór ChatGPT als hulpmiddel, de andere tégen.
- Beide groepen krijgen 10 minuten om argumenten te bedenken en daarna een debat te voeren. Laat ChatGPT zelf argumenten genereren en beoordeel deze samen.
 - Welke gebruik je wel/niet? Had je hier zelf ook aangedacht?

Fake vs. Feit

- Laat ChatGPT enkele waarheden en verzinsels genereren over een bepaald vakgebied.
- Collega's moeten bepalen welke informatie klopt en welke niet.
 - Dit laat zien hoe betrouwbaar (of onbetrouwbaar) AI kan zijn.

Stap 3:

Dilemmakaartjes kunnen zorgen om boven tafel te krijgen waar de kern in zit om het eens of oneens te zijn met een dilemma. Tijdens deze ronde is het belangrijk om de kern boven tafel te krijgen. Laat deelnemers na elke stelling noteren wat volgens hen de kern is. Verzamel deze op een flap.

Dilemma's:

- "Een leerling gebruikt ChatGPT om een werkstuk te schrijven zonder het zelf te begrijpen. Wat doe je?"
- "Een docent gebruikt ChatGPT om toetsen na te kijken. Ethisch of niet?"
- "Een school overweegt ChatGPT als standaard hulpmiddel. Hoe sta jij hierin?"

Stap 4 t/m 9

Vanuit de verzamelde post-it's gaat het gesprek verder gevoerd worden over de inzet van ChatGPT en AI. Welke (rand)voorwaarden zijn er te vinden om ChatGPT wel/niet in te zetten?

Buiten de lijntjes

Een werkboek om een DenkLab te organiseren.

Een creatie van Quriuz
Quadraam